

*М.М. Стоянов – асист. кафедри кримінального процесу ОНЮА;
науковий керівник – д-р юрид. наук, проф.,
завідуючий кафедрою кримінального процесу
Одеської національної юридичної академії Ю.П. Аленін*

ІНДИВІДУАЛЬНІ ТА СИСТЕМНІ ВЛАСТИВОСТІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Проблема визначення поняття та кола властивостей доказів в кримінальному судочинстві є достатньо розробленою та проаналізованою в численних наукових працях вчених-процесуалістів. Однак, незважаючи на це, доводиться констатувати відсутність єдиного підходу в науці кримінального процесу відносно питання визначення поняття, змісту та переліку властивостей доказів. Більш того, й досі відсутнє цілісне наукове дослідження системного взаємозв'язку та співвідношення властивостей доказів.

Властивостями доказу, на нашу думку, є такі невід'ємні його ознаки, за умови наявності яких певні відомості здобувають якість доказу та, навпаки, при відсутності хоча б однієї з них відомості не мають доказового значення. Отже властивість є невід'ємною ознакою певного явища.

В теорії доказування для визначення якісного стану доказів найчастіше використовується термін “властивість”. Тим не менш, в науковій літературі застосовується також термін “характеристика”. “Характеристика” означає опис характерних, відмітних якостей, чорт когочого-небудь, тобто в цей термін в окремих джерелах вкладається аналогічний терміну “властивість” зміст [1, с. 638, 860]. Більш того, існує думка, що слова “характерний”, “властивий”, “типовий” є синонімами [2, с. 513, 621]. Цей фактор дав окремим фахівцям підстави ототожнювати (замінювати) властивості та характеристики доказів. Так, наприклад, В. С. Балакшин вважає більш зрозумілим для правозастосовувача термін “характеристика” (який вживається, наприклад, у військовій справі, техніці і т.д.) [3, с. 46].

Ми вважаємо такі твердження потребують уточнення. Як вказує А.І. Уйомов, властивості в їх відношенні до речей поділяються на дві групи. Властивості однієї групи утворюють межу даної речі, тому що зі зникненням їх дана річ перетворюється в іншу; їх А.І. Уйомов іменує якостями речі. Таким чином, якість – це істотна властивість. Властивості іншої групи, що не визначають межі певної речі, він називає просто властивостями [4, с. 5-33]. В цьому варіанті варто скористатися відомою аксіомою: якщо, за відсутності деяких ознак, існування певного явища можливе без змін, це означає, що ці ознаки не відображають істинної сутності явища. До таких ознак, ведучи мову про докази, прийнятним в концептуальному плані є використання саме терміну “властивість”. Такими виступають належність та допустимість. При наявності саме цих властивостей відомості про обставини, що підлягають доказуванню, набувають статусу доказів. Властивості іншої групи (достовірність доказів) цілком вміщуються у визначення “характеристика”.

Однак, окремий, автономний розгляд властивостей та характеристик доказів є неприйнятним. Безумовно, в основу процесуальних рішень у кримінальній справі повинні бути покладені достатня сукупність не тільки належних та допустимих, а й достовірних відомостей. Така сукупність свідчить про існування системи доказів. Саме тому вважаємо можливим при визначенні індивідуальних та системних властивостей доказів умовно відносити до числа індивідуальних властивостей достовірність доказів.

В кримінально-процесуальному доказуванні докази виступають як елементи, що знаходяться у взаємозв'язку в межах конкретної організаційної структури. Процес функціонування даної структури обумовлений не стільки властивостями її окремих елементів, скільки властивостями самої структури, що виступає в ролі системи. Таким чином, можна говорити саме про систему властивостей доказу як про цілісну систему елементів у сукупності відносин і зв'язків між ними, тобто про розгляд властивостей як індивідуальних і системних елементів у структурі дослідження доказів.

Індивідуальні властивості доказів відрізняються від системних властивостей за ознакою автономності. Належність, допустимість і достовірність можуть розглядатися незалежно і паралельно. Варто підкреслити, що отримані окремо результати дослідження доказів за індивідуальними властивостями не дають повноти картини і не можуть сформувані цілісного представлення про обставини справи. Для узагальнення доказового матеріалу в організаційній структурі дослідження доказів присутні системні властивості доказів. Системною властивістю доказів є їх достатність, яку складають наступні компоненти: логічна послідовність, однозначність висновків, погодженість і несуперечність доказів і встановлених обставин, стійкість знання (незмінність у випадку виникнення сумнівів із приводу одного з доказів), повнота встановлених обставин предмету доказування, інваріантність (сталість змісту знання поза залежністю від його подальшого обґрунтування).

Системні властивості доказів дозволяють розглянути результати дослідження доказів за їх індивідуальними властивостями, в їх взаємозв'язку, визначити значення кожного доказу окремо. Дослідження (перевірка та оцінка) всієї сукупності доказів з використанням системних властивостей узагальнює доказовий матеріал і є основою для прийняття законного та обґрунтованого рішення.

Отже, властивості доказів являють собою комплексну структуру, що складається з індивідуальних та системних властивостей.

Література

1. Ожегов, С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведов. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
2. Евгеньева, А. П. Словарь синонимов [Текст] : справочное пособие / под ред. А.П. Евгеньевой. – Л. : АН СССР, 1975. – 648 с.
3. Балакшин, В. С. Доказательства в теории и практике уголовно-процессуального доказывания: важнейшие проблемы в свете УПК Российской Федерации [Текст] : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук / Балакшин В. С. – Екатеринбург, 2005. – 62 с.

4. Уемов, А. И. Вещи, свойства и отношения [Текст] / А. И. Уемов. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1963. – 184 с.

Стоянов, М.М. Індивідуальні та системні властивості доказів у кримінальному процесі [Текст] / М.М. Стоянов ; наук. кер. О.П. Аленін // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти : збірник тез доповідей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (11-12 грудня 2009 р.). – Суми : УАБС НБУ, 2009. - С. 197-200.